

O'QITUVCHINING DEONTOLOGIK KOMPETENTLIGINIRIVOJLANISH MASALASIGA NAZARIY VA METODOLOGIK YONDASHUVLAR

B. X. Xusniddinova

Nizomiy nomidagi TDPU o`qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada kasbiy faoliyat uchun maxsus o'qituvchilarni tayyorlashning deontologik "metakomponenti" ta'kidlangan, maxsus ta'lim sohasidagi mutaxassisning "deontologik yo'nalish", "deontologik kompetensiya" va "deontologik tayyorlik" tushunchalari ochib berilgan

Kalit so'zlar: axloq, qonun, kasbiy burch, javobgarlik, axloqiy javobgarlik, deontologiya, kompetensiya, deontologik kompetensiya

ABSTRACT

In this paper, deontological "metakomponent" preparation for the professional work of special educators, defines a "deontological orientation", "deontological competence" and "deontological readiness specialist in Special Education

O'qituvchilarning kasbiy faoliyati sohasining xususiyatlari, axloqiy-axloqiy, huquqiy normalar va qoidalarning ustuvorligi g'oyasi asosida ta'lim munosabatlari insonparvarlashtirish va demokratlashtirish jarayonlari, o'qituvchining kasbiy burchini anglashi va o'z faoliyati natijalari uchun javobgarligi bilan belgilanadi. O'qituvchi faoliyatidagi deontologik yo'nalishning tarixiy va pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Mahalliy va xorijiy mualliflarning axloq muammolariga, pedagogik faoliyatning deontologik jihatlarini asoslashga bag'ishlangan asarlarining sharhi o'tkazildi.

O'qituvchining deontologik me'yorlarga rioya qilishi uning ijtimoiy va kasbiy rivojlanishidagi muvaffaqiyatni belgilab berishi, o'z faoliyatini va ta'lim munosabatlari boshqa ishtirokchilari faoliyatini tashkil etish samaradorligini ta'minlashi ko'rsatilgan. O'qituvchining kasbiy faoliyatini deontologik postulatlariga rioya qilishga yo'naltiruvchi tamoyillar ochib berilgan; o'qituvchining kasbiy faoliyati uchun deontologik talablar belgilanadi. "O'qituvchining deontologik kompetensiyasi" tushunchasiga ta'rif berilgan. Ushbu hodisani strukturalashtirishning mohiyati bo'lgan o'qituvchining deontologik kompetensiyasini o'rganishning asosiy jihatlari (normativ-huquqiy, xulq-atvor-

tartibga solish, axloqiy-axloqiy) ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra o'qituvchining deontologik kompetentsiyasini rivojlantirishda o'qituvchining xulq-atvor traektoriyasida axloqiy va axloqiy imperativlarga rioya qilish ustuvorligi bilan ta'lim sohasidagi kasbiy standart talablari va boshqa me'yoriy hujjatlar bajarilishini boshqarishi kerakligi aniqlandi.

Ijtimoiy munosabatlarning barcha sohalarida ro'y berayotgan chuqur modernizatsiya jarayonlari bilan tavsiflanadi. Ushbu modeldagi ustuvor rol ta'lim tizimiga eng muhim ijtimoiy muassasa sifatida berilgan bo'lib, uning faoliyati o'quvchilarning shaxsiyatini rivojlantirishni ta'minlaydigan shart-sharoitlarni yaratishga, ta'lim sifatiga erishish va ta'lim xizmatlari iste'molchilarini qondirish maqsadida innovatsion ta'lim traektoriyalarini amalga oshirishga qaratilgan. Davlat ta'lim siyosati va ta'lim sohasidagi huquqiy tartibga solishning asosiy tamoyillari sifatida belgilaydi: axloqiy-odob me'yorlari, me'yor va qoidalarga rioya qilish asosida ta'limni boshqarishning demokratik mohiyati, o'zini ifoda etish va qonuniy huquqlari va manfaatlarini himoya qilish qobiliyatiga ega shaxsning o'ziga xosligi va qadr-qimmatini tan olish [11, p. 7]. Aynan zamonaviy voqeliklar sharoitidagi axloqiy-odob qoidalari o'qituvchining tarbiyaviy sa'y-harakatlari vektorini o'quvchining shaxsini uyg'un va har tomonlama rivojlantirish tekisligida yo'naltirishga imkon beradigan pedagogik faoliyatning asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim modeli sharoitida o'qituvchi nafaqat bilimlarning tarjimoni, balki pedagogik ishning professional va deontologik tekisligida yotadigan rolli xulq-atvorga asoslangan o'quvchilarning ta'lim faoliyati dirijyorining funktsiyalarini o'quv jarayonida amalga oshirishni ta'minlaydigan shaxsdir. Shu munosabat bilan deontologik me'yorlar muayyan pedagogik vaziyatlarda pedagogik majburiyat va faoliyat natijalari uchun mas'uliyat jihatidan professional standart talablarini bajarilishini ta'minlovchi ko'rsatma va muayyan pedagogik vaziyatlarni cheklovchilar rolini o'ynaydi.

Tarixiy rivojlanishning turli davrlarida mahalliy va xorijiy mualliflarning asarlarida o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar, uning kasbiy burchini bajarishi bilan bog'liq masalalar (Suqrot, Kvintilian, Ya.A. Komenskiy, J. Lokk, J.-J. Russo, I. Deontologik yo'nalish mazmunini anglash va aniqlash uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilgan G.Pestalozzi, A.I.Gersen, K.D.Ushinskiy, N.G.Chernishevskiy, A.S.Makarenko, V.A.Suxomlinskiy va boshqalar). pedagogikada. Shunday qilib, I.G. Pestalozzi, o'qituvchining vazifasi jamiyat uchun foydali va barkamol shaxsni shakllantirishdir. Shu bilan birga, muallif avtoritarizmni istisno qilish va haddan tashqari tartibga solish tufayli muassasadagi qulay atmosfera o'qituvchi asosiy mavzu deb hisoblaydi [8, c. 352]. K. D. Ushinskiy tarbiyachining vazifasi haqida gapirar

ekan, uning asosiy vazifasi o'quvchining shaxsiyatini barcha xilma-xilligida o'rganish va bilish istagi bo'lishi kerak, bu unga pedagogik ta'sir mexanizmlarini aniqlashga imkon beradi [10, 1-jild, p. 290]. A.S.ning pozitsiyasi Makarenko o'qituvchi muayyan harakatlar va amallarni bajarib, uni ongli ravishda bajarishi, takt, shaxsga nisbatan talabchanlik va hurmat munosabati, o'zaro ishonch va mas'uliyat kombinatsiyasi kabi fazilatlarga tayanishi kerakligi bilan bog'liq [7, 5-jild, p. 184]. Shu bilan birga, mas'uliyat ma'lum bir jamoa sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlarning namoyonidir va deontologik (huquqiy, axloqiy, xulq-atvorli) aksiomalar (M.I.Starov) makonida joylashgan ijtimoiy ahamiyatga ega me'yorlarni tushunish bilan tavsiflanadi [9, p. 594]. Birinchi marta "deontologiya" atamasi D. Bentemning asarlarida ishlatilgan bo'lib, u uni inson u yoki bu harakatni amalga oshirish orqali keltirishi kerak bo'lgan foyda nuqtai nazaridan aniqlagan [5, s. 36]. "Pedagogik deontologiya" tushunchasini yangilab, bir qator mualliflar (G.M.Kertaeva, G.M.Kodjaspirova, L.E.Kuderina, K.M.Levitan) uni kasbiy burch talablariga muvofiq o'qituvchi xatti-harakatlari prizmasi orqali sharhlaydilar. Shu bilan birga, pedagogik deontologiya talablari o'qituvchining kasbiy ongini talaba (ta'lim munosabatlarining boshqa ishtirokchilari) taqdiriga aralashishga, ishonch, hamdardlik va adolat tamoyillariga rioya qilishga yo'naltiradi. Ishonch printsiplari o'qituvchi faoliyatini o'quvchilar bilan o'zaro bir-birini qabul qilish, kiruvchi ma'lumotlar va o'ziga xos vaziyatlarda o'zini tutish uslublari asosida munosabatlarni o'rnatishga yo'naltiradi; hamdardlik printsiplari o'qituvchi va o'quvchining ma'naviy birligini yagona axloqiy-axloqiy yo'nalish, o'zaro tushunish va ta'sir asosida qabul qiladi; adolat printsiplari o'qituvchi bir tomondan tarfkashlik va boshqa tomondan ortiqcha baho berishni istisno qilgan holda o'quvchilarni haqiqiy xizmatiga qarab baholashini nazarda tutadi. Tanlangan printsiplar asosida pedagogik faoliyatning deontologik jihati nuqtai nazaridan o'qituvchiga qo'yiladigan ustuvor talablar quyidagilardan iborat: o'qituvchi shaxsining gumanistik yo'nalishi, uning doirasida pedagogik harakatlarni anglash va interiorizatsiya qilish, axloqiy ko'rsatmalarni mustahkamlash; o'qituvchiga pedagogik faoliyatni amalga oshirishga va kasbiy burchiga muvofiq barqaror xatti-harakatni ta'minlashga imkon beradigan professional va shaxsiy deontologik fazilatlarning mavjudligi; o'qituvchining deontologik pozitsiyasi kasbiy faoliyatning axloqiy yo'nalishi, ijtimoiy ahamiyatli xulq-atvorida namoyon bo'lgan, o'qituvchining kasbiy va pedagogik burchini anglashi, bu sohada, o'ziga va talabalarga ta'lim makonining faol sub'ektlari sifatida tushunishi asosida ta'limga bo'lgan munosabatining integratsiyasi sifatida [3, p. 35]. Yuqoridagi talablar o'qituvchining rol va xulq-atvori, uning ijtimoiy va kasbiy yutuqlarini, shaxsiy rivojlanish va o'sish traektoriyasining samaradorligini

belgilaydigan ko'rsatmalar bo'lib, o'qituvchining deontologik kompetentsiyasini tavsiflaydi. Deontologik kompetentsiya - bu pedagogik adabiyotda (A.A. Derkach, A.K. Markova, V.D. Ivanov, Yu.G. Kuznetsov, E. asarlari) ancha keng ilmiy va nazariy tushunchalarni olgan keng ko'lamli ta'limning - kasbiy kompetentsiyaning muhim qismidir. . I. Ogareva va boshqalar).

"Deontologik kompetentsiya" tushunchasiga to'xtaladigan bo'lsak, biz N.A. Filatova [12, s. 110], u o'qituvchining kasbiy faoliyat normalari va qoidalariga rioya qilish asosida kasbiy faoliyatga nazariy, amaliy va shaxsiy tayyorligidan iborat bo'lgan ajralmas sub'ektiv xarakteristikani ifodalaydi. O.S.ning tushunchasida Bykova, E.V. Kostomarova [2, s. 38; 6, p. 136], deontologik kompetentsiya - bu shaxsning kasbiy burchini bajarishga tayyorligini ta'minlashga qaratilgan bilim, qobiliyat, ko'nikma, g'oyaviy-axloqiy ideal va kasbiy xulq-atvor normalarini o'z ichiga olgan tizimli shaxsiy sifat. "O'qituvchining deontologik kompetentsiyasi" kontsepsiyasini talqin qilish bo'yicha pozitsiyamizda biz bu kompetentsiyalar tizimining mavjudligi bilan ajralib turadigan, shaxsiy hayotga oid integral ta'lim ekanligidan kelib chiqamiz va pedagogik ishning huquqiy va axloqiy-axloqiy jihatlari, muvofiqlik va etishtirishni ta'minlaydigan shaxsiy va kasbiy fazilatlarni aks ettiradi. ongli kasbiy burchga asoslangan kasbiy xatti-harakatlar normalari va qoidalarining ta'lim makonida. Deontologik kompetentsiya mazmunini o'rganib chiqib, biz uning muammoli sohasida ushbu kontsepsiyaning keyingi tarkibiy kelishuvining mohiyatini tashkil etadigan tadqiqotning ustuvor tomonlarini ajratib ko'rsatamiz: normativ-huquqiy, xulq-atvor, axloqiy.

Ta'lim sohasidagi zamonaviy davlat siyosati ta'lim munosabatlarining barcha ishtirokchilarining manfaatlarini hisobga olgan holda ta'lim munosabatlarini insonparvarlashtirishni, ta'limning demokratik xususiyatini ta'minlashga qaratilgan. Bu ta'lim tizimining barcha sub'ektlari uchun majburiy bo'lgan pedagogik xodimlarning vazifalari va majburiyatlarini ta'lim munosabatlarining boshqa ishtirokchilari faoliyati uchun mas'ul bo'lgan ta'lim g'oyalarining asosiy dirijyori sifatida belgilaydi: huquqiy, axloqiy va axloqiy me'yorlarga rioya qilish, kasbiy axloq qoidalariga rioya qilish, talabalar va boshqa ta'lim sub'ektlarining sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish [11, p. 65]. O'qituvchining kasbiy sifatlari ,o'qituvchining turli xil professional funktsiyalarni bajarishda faoliyatini, bolalarning madaniy farqlarini hisobga olgan holda, ularning qadr-qimmatini tan olish, qulay muhit yaratish asosida ta'lim faoliyatini tashkil etishni tartibga soladi. ta'lim muhitida; talabalarning shaxsiy va yosh ehtiyojlari va xususiyatlarini hisobga olgan holda huquqiy, axloqiy va axloqiy - professional standartlarga rioya qilish, ta'lim

yo'nalishlarini amalga oshirish. Shubhasiz, ushbu hujjat o'qituvchini o'qitish va uning kasbiy muvofiqligi uchun ko'rsatma bo'lib, uning rivojlanish traektoriyasini, shu jumladan deontologik kompetentsiyani shakllantirishning asosiy yo'nalishini belgilaydi. O'qituvchining deontologik kompetentsiyasining me'yoriy-huquqiy jihati mazmunini tahlil qilib, yangi qonunchilik ta'limi tashabbuslari o'qituvchining kasbiy faoliyatining axloqiy-axloqiy ustuvorliklariga asoslangan gumanistik tarkibiy qismiga e'tiborni qaratayotganiga e'tibor qarataylik. Deontologik kompetentsiyani o'rganishning xulq-atvor va tartibga solish jihatlari o'qituvchining xulq-atvorining ekologik salbiy omillar ta'siriga individual barqarorligini ta'minlash, kasbiy faoliyatda psixologik va xulq-atvor barqarorligini saqlash g'oyalariga asoslanadi. Bunday holda biz o'qituvchining pedagogik vaziyatlarda xulq-atvori bilan javob berish shakllarini amalga oshirish qobiliyati tufayli uning barqarorligini o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari nuqtai nazaridan ko'rib chiqamiz. Ko'rinib turibdiki, pedagogik faoliyat an'anaviy, normativ xulq-atvor shakllarining o'zgarishiga olib keladigan, o'ziga xos xulq-atvor reaksiyalarini keltirib chiqaradigan va shaxsning ruhiy holatini beqarorlashtiradigan qiyin, ko'pincha stressli vaziyatlarga to'la. Shuning uchun o'qituvchi vaziyatni rivojlantirish variantlarini bashorat qilish, o'zini tutish yo'nalishini va ta'lim munosabatlaridagi boshqa ishtirokchilarning harakatlarini loyihalash, shaxsiy barqarorlikni saqlash bilan bog'liq profilaktik harakatlarni amalga oshirish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Shu bilan birga, o'qituvchi quyidagilarga ega bo'lishi kerak:

- 1) ta'lim tizimida yuz beradigan o'zgarishlarga javob berishga tayyorligi,
- 2) tanlangan xulq-atvor marshrutining to'g'riligiga ishonch,
- 3) xulq-atvorga javob berish variantlarini tanlashda mustaqillik,
- 4) muammolardan foydalanish orqali o'zlarining ruhiy holatlarini tartibga solish qobiliyati. kasbiy faoliyatning huquqiy va axloqiy postulatlariga rioya qilish chegaralarida qolish, yo'naltirilgan kurashish [4, p. 174].

Deontologik kompetentsiyani o'rganishning axloqiy-axloqiy jihati mazmuni haqida gapirganda, biz pedagogik faoliyat sohasi noyob axloqiy makonni ifodalaydi, uning axloqiy asoslarini va o'qituvchining ta'lim harakatlarini qo'llash xususiyatlari va ta'lim munosabatlarining boshqa ishtirokchilari bilan o'zaro aloqalarini tartibga soluvchi rolini bajarishini ta'kidlaymiz. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchi pedagogik tanlov jarayonida axloqiy fazilatlarga va axloqiy javobgarlikka ega bo'lishi kerakligi aniq. Insonning axloqiy fazilatlari bo'yicha tadqiqotlarni chuqur tahlil qilmasdan (bu jihat V.S.Bibler, N.I.Boldyrev, E.V. Bondarevskaya, E.N.Barishnikova, I.A.Kolesnikova, P.M. asarlarida etarlicha batafsil bayon etilgan) Yakobson, N.A.

Jukovskaya, A.V. Korostenya va boshqalar), ularning asosiy mohiyati jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan axloqiy va axloqiy talablarni bajarish uchun ichki ongli ehtiyojni tasdiqlashda ekanligini ta'kidlaymiz, bu esa axloqiy javobgarlik asosida pedagogik faoliyatni rag'batlantirishga imkon beradi. Biz G.V.ning bayonotini ko'rib chiqamiz Atamanchuk [1, s. 419], kimning ma'naviy javobgarligi umuman javobgarlikni sifat jihatidan o'zgarishiga yo'l qo'ymaydi deb hisoblaydi. Muallif fikrini davom ettirib, biz bu faoliyatga buzg'unchilik munosabati, qarama-qarshiliklarni hal qila olmaslik va muvaffaqiyatga erishishga olib keladi, deb hisoblaymiz. Biz axloqiy javobgarlikni o'qituvchining ijtimoiy va axloqiy talablarni o'zlashtirishi, jamoatchilik deb tushunamiz.

REFERENCES

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: курс лекций. – М.: Омега-Л, 2006. – 584 с.
2. Быкова С.С. Формирование деонтологической компетентности у будущих педагогов в системе профессионального образования // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. 2012. – Т. 3. – № 4. – С. 37–41.
3. Жуковский В.П., Ильковская И.М. Деонтологический аспект педагогической деятельности: новые ориентиры ролевого поведения учителя // Актуальные проблемы воспитания детей и молодежи в современной России: сб. науч. статей. – Саратов: Поволжский институт управления имени П.А. Столыпина, 2013. – С. 33–38.
4. Жуковский В.П. Трансситуативная устойчивость поведения педагога в современном образовательном пространстве: теоретико-методологические основания развития // Единая образовательная среда как фактор социализации обучающихся: сб. материалов науч.-практ. конф. Ч. 1. – Саратов: СОИРО, 2015. – С. 173–178.
5. Кертаева К.М. Основы педагогической деонтологии. Алматы, 2002. – 238 с.
6. Костомарова Е.В. Деонтологическая компетентность студента-медика как фактор успешность профессиональной деятельности врача // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2014. – № 4 (89). – С. 134–138.
7. ALIMOVA, G. (2020). KICHIK MAKTAB YOSHIDA O'QUVCHI SHAXSINING PSIXOLOGIKPEDAGOGIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI. *Pedagogik mahorat*, 103-107.

8. Alimova, G., & Alimova, A. (2020). SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS FOR EFFECTIVE ENTREPRENEURIAL ACTIVITY. *ІМПЕРАТИВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ*, 246-250.
9. Jalilova, S. X. (2020). SHAXS ISTE'MOLCHILIK XULQINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI ILMIY-NAZARIY JURNALI*, 240-244.
10. Taskarayevna, N. Z. (2020). Maktabgacha yosh davridagi bolalarda milliy xususiyatlarni shakllantirish yo'llari. *Oriental Art and Culture*, (II), 79-85.
11. Nishanova, Z. T. (2020). Ommaviy axborot vositalari hodimlarining shaxs milliy tarbiyasi oldidagi vazifalari. *Science and Education*, 1(2), 358-363.
12. Нишанова, Х. В. (2019). Развитие интеллектуальных способностей у студентов вузов. *Наука и образование сегодня*, (6-2 (41)), 58-59.
13. Нишанова, З. Т., & Худоёрова, М. (2017). ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ НАДЛЕЖАЩЕЙ ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАННОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЕТЯМ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ. In *Сборники конференций НИЦ Социосфера* (No. 26, pp. 60-62). Vedecko vydavatel'ske centrum Sociosfera-CZ sro.
14. Нишанова, З. Т., & Парпиева, Ш. А. (2015). Имконияти чекланган ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришининг психологик жиҳатлари. *Современное образование (Узбекистан)*, (12), 69-73.
15. Kh, D. S. (2021). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF FORMATION OF IMPORTANT PROFESSIONAL QUALITIES IN FUTURE TEACHERS. *INFORMATION TECHNOLOGY IN INDUSTRY*, 9(3), 910-917.
16. Jalilova, S. X., & Mirzayeva, U. B. (2021). Psychological Characteristics of the Formation of Professional Motives in Adolescents. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY*, 2(10), 108-110.
17. Xalikova, S. T. (2022). ТАЛАБАЛАРДА АҚЛИЙ ТАРАҚҚИЁТ ВА ИНТЕЛЛЕКТ МУАММОЛАРИНИ ЎРГАНИШ. *ГЛОБАЛ ДУНЁДА ПСИХОЛОГИЯ ФАНИ: НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ, ЧАҚИРУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР*, 86-88.
18. Алимова, Г. (2021). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕТСКО-РОДИТЕЛЬСКИХ ОТНОШЕНИИ. *ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ФАКТОР*, 43-48.
19. ALIMOVA, G., & ALIMOV, A. (2021). PSIXOLOG SHAXSIDA REFLEKSIY MADANIYAT RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI. *PEDAGOGIK MAHORAT*, 58-61.

20. Қаршиева, Д. С., & Расулова, З. (2021). ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТДА БОЛАЛАР АГРЕССИВ ХУЛҚ АТВОРИНИ БОШҚАРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК МЕХАНИЗМЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(4), 1723-1734.
21. Qarshiyeva, D. S. (2021). PEDAGOGIK JARAYONDA STRESS VA AGRESSIV XULQ-ATVORNI BOSHQARISH PSIXOKORREKSIYASI. *TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIIY AXBOROTLARI ILMIIY-NAZARIY JURNALI*, 115-123.
22. Kharshieva, D., & Atabaeva, N. (2021). STRESS AND ALTRUISM. *ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ*, 90-92.
23. Қаршиева, Д. С. (2020). КАСБИЙ СТРЕСС ВА УНИНГ ДЕТЕРМИНАНТЛАРИ. “*PSIXOLOGIYA*” *ILMIY JURNAL*, 59-63.

